

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ В УЧНІВ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ

Суханюк Наталія Олександрівна
здобувачка вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир Україна

Анотація. В статті розглянуто проблеми розвитку в учнів дослідницької діяльності на уроках біології в закладах ЗЗСО, місце та значення дослідницького інтересу для розвитку творчої дослідницької діяльності. Проаналізовано застосування елементів дослідницької діяльності в освітньому процесі, організацію та методи розвитку дослідницької діяльності учнів.

Ключові слова: дослідницька діяльність, дослідницький інтерес, навчально-пізнавальна діяльність, проблема активізації дослідницької діяльності учнів, методи розвитку дослідницької діяльності.

Дослідницька діяльність при вивченні біології є одним з видів навчальної природничо-наукової творчості, тому що в процесі дослідження біологічних явищ учні відкривають для себе нові цінності пізнання природних об'єктів і наукових фактів.

Проблемою організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, методів та шляхів розвитку в учнів дослідницької активності, знайшли глибоке обґрунтування в працях вітчизняних та зарубіжних педагогів: А. М. Алексюка, Н. М. Бібік, М. О. Данілова, І. Я. Лернера, В. О. Онищука, В. О. Сухомлинського, О. Я. Савченко, Г. І. Щукіної.

Проблема активізації дослідницької діяльності учнів є і буде актуальною завжди. Від її розв'язання залежить ефективність навчальної діяльності, розвиток інтересу до навчання. Активність учнів виражається через запитання,

прагнення мислити, дослідницьку самостійність сприйняття, відтворення, розуміння, творчого застосування. Ознаками сформованості активності особистості виступають: ініціативність, характеристика діяльності, енергійність, інтенсивність, ставлення до діяльності, добросовісність, інтерес, самостійність, усвідомлення дій, воля, наполегливість в досягненні мети та творчість [1].

Найважливішою умовою активізації навчально-дослідницької діяльності є забезпечення мотивації навчання, яка підвищує інтерес учнів до знань, виховує наполегливість, сприяє усвідомленому оволодінню знаннями, викликає прагнення досягти поставленої мети. Активна позиція вчителя у процесі викладання, його глибокі знання змісту і методів шкільного курсу, вміння захоплювати учнів, стиль керівництва (енергійність, педагогічний оптимізм, довіра учням, підтримка ініціативи і самостійності та ін.) також забезпечують стимуляцію активності учнів на уроці [3].

Надійним показником навчально-дослідницької активності є прагнення учнів за власним бажанням брати участь у навчальній діяльності, в обговоренні розглянутих на уроці чи під час позакласних занять питань, у доповненнях і поправках до відповідей – однокласників, у бажанні висловити свою точку зору [2].

Дослідницький інтерес стимулює дослідницьку активність учнів і тим самим спрямовує розвиток розумової, психічної та соціальної сфери особистості, створює умови для формування творчої навчальної діяльності учня. Тому у вітчизняній психолого-педагогічній літературі дуже багато уваги приділяється дослідженню проблем розвитку дослідницького інтересу (Н. М. Бібік, Л. І. Божович, Л. Д. Гордон, В. П. Корнєєв, О. Г. Ковальов, В. А. Крутецький, В. І. Лозова, Н. Г. Морозова, В. О. Оніщук, В. Ф. Паламарчук, О.Я. Савченко, Т. І. Шалева, Є. Й. Шипович, Г. І. Щукіна та ін.)

Певна кількість дослідників пов'язують проблему розвитку дослідницького інтересу із застосуванням інтерактивних технологій навчання. О. І. Пометун відзначає, що «інтерактивне навчання – це спеціальна форма

організації дослідницької діяльності, яка має конкретну передбачувану мету - створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває інтерес до навчання, свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Важливим у розвитку дослідницького інтересу є реалізація методу проектів. Аналізуючи поняття «метод проектів», слід вказати на відмінності у визначенні основи тлумачення. Зокрема, в одних авторів це – педагогічна технологія (С. Сисоєва та ін.) або проектна технологія, яка відображає реалізацію особистісно орієнтованого підходу в навчанні (І. Єрмаков та ін.). Натомість інші педагоги розглядають метод проектів як засіб організації педагогічного процесу, в основу якого покладено взаємодію педагога й учня та з навколишнім середовищем, об'єднання навчання з активною діяльністю учнів (Т. Супрун); метод планування цілеспрямованої діяльності учня у зв'язку з вирішенням якогось шкільного завдання в обставинах реального життя (М. Кларин); цільовий навчально-виховний процес, спрямований на виконання суспільно корисних справ (П. Мудров); систему навчання, за якої учень набуває знань, умінь та навичок у процесі планування і виконання певних складних завдань – проектів (М. Ярмаченко).

Однією з визначальних складових проектної діяльності є дослідницька робота здобувачів освіти. Вона дає змогу на основі наявних знань, умінь та здібностей учнів ставити перед ними творчу пошукову задачу. У процесі самостійної пошукової роботи для розв'язання поставленої проблеми учень застосовує елементи власного досвіду. Проте відповідні знання переважно використовуються із суттєво новою функцією, завдяки чому виникає продуктивний процес отримання нової інформації, засвоєння раціональних способів діяльності. Отже, під час виконання такої роботи в учня накопичується новий досвід діяльності на рівні засвоєння творчих дослідницьких методів пізнання. Цей досвід може бути перенесений не лише на розробку проектів іншого виду, а й на навчальний процес у цілому.

Самостійна дослідницька діяльність підпорядкована певній логіці та здійснюється за таким алгоритмом:

- усвідомлення проблеми власного пошуку;
- з'ясування незрозумілих питань;
- спостереження, збір фактів, доказів;
- аналіз та узагальнення зібраних даних;
- узгодження виконаної роботи із запланованою;
- висновки.

Організаційно-педагогічними умовами успішної реалізації освітнього потенціалу навчально-дослідницької діяльності виступають:

—реалізація принципу організації успіху в учінні кожної дитини; створення умов для самореалізації її особистісних потенцій у навчальному процесі;

—організація дослідницької діяльності учнів, за якої навчальний матеріал ставав би предметом активних розумових і практичних дій кожного (приведення його у відповідність до рівнів навчально-дослідницької активності). Створення ситуацій, в яких діти самостійно формулюють мету навчальної діяльності, планують дії для розв'язання навчальних задач, контролюють їх хід, результат, вчаться працювати з підручником;

—організація проблемно-пошукової діяльності, яка завчасно повинна бути спланованою відповідно до групової диференціації учнів, а проблема - усвідомлена кожним учнем; створення ситуацій, в яких би діти самі відчували потребу в порадах і допомозі з боку вчителя;

—врахування в навчальному процесі індивідуальних характеристик когнітивної сфери (вищих психічних функцій — уваги, мислення, пам'яті, мовлення), рівня вольової активності;

—широке використання на уроках парної і групової форм організації навчальної діяльності учнів — такої системи організації навчального процесу, яка пристосовує його до індивідуальних особливостей учня (окремих груп), рівня навчально-дослідницької активності школярів [4].

Вчені стверджують, що з погляду активізації дослідницької діяльності, розумових здібностей і підвищення якості знань найкращим способом є цілком

самостійне добування знань на основі пошуку і дослідження. Хоч в пізнанні не можна обійтись без репродуктивної діяльності [1].

Дослідницька діяльність – це ініціативне, дійове ставлення школярів до навчання, виявлення інтересу, самостійності мислення, а також енергійності та наполегливості у виконанні пізнавальних завдань. Вона є важливою запорукою успішного формування знань, вмінь, навичок як очікуваного результату навчання. Дослідництво є однією з провідних форм діяльності учня, стимулює його активність та інтерес до вивчення предметів природничого спрямування. Досягнення мети навчання полягає не в нагромадженні знань, а в розвитку пізнавальної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонова О. Є. Обдарованість : досвід історичного та порівняльного аналізу : [монографія] / О. Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. ун-т, 2005.
2. Демиденко В.К. Виховання інтересу учнів до навчання. – К.: «Знання», 1978. – 183с.
3. Морозова Н.Г. Вчителю про пізнавальний інтерес – К.: «Наукова думка» 1979.
4. Шамрай С.М. Біологічні експерименти в школі / С.М. Шамрай, К.М. Задорожний. – Х.: Вид. група «Основа», 2003. – 96 с. - (Серія «Бібліотека журналу «Біологія»; Вип.12).